

6

Oikeus olla tekemättä raskasta työtä

Lapsen oikeuksien sopimuksen artikkelit

Lapsella on oikeus lepoon, leikkiin ja vapaa-aikaan sekä taide- ja kulttuurielämään. § 31

Lapsella ei saa teettää työtä, joka haittaa hänen opintojaan tai vahingoittaa hänen terveyttään tai kehitystään. §32

Miljoonat lapset tekevät töitä

Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsilla ei saa teettää liian raskasta eikä pitkäaikaista työtä. Vuonna 2015 tehtiin sopimus lopettaa lapsityövoima vuoteen 2025 mennessä, mutta siinä ei olla onnistuttu (ILO, The International Labour Organization). Lapsityövoiman vähentäminen on ollut hitaampaa ja epätasaisempaa etenkin nuorempien lasten kohdalla.

Arviolta noin 138 miljoonaa lasta tekee lapsityötä maailmanlaajuisesti. Lapsityötä tekevästä lapsista 54 miljoonaa tekee vaarallista työtä. Lasten määrä maailmassa on kasvanut 230 miljoonalla vuodesta 2000 lähtien, mutta lapsityötä tekeviä on 100 miljoonaa vähemmän kuin vuonna 2000. ILO (The International Labour Organization) tuo raportissaan esille, että lapsityövoima koskee 5–17-vuotiaita lapsia, joista suurin osa on poikia. Jos otetaan huomioon myös kotityöt, niin tällöin työskentelevistä lapsista on hieman enemmän tyttöjä kuin poikia. Lapsityöläisistä suurin osa elää Saharan eteläpuolisessa Afrikassa, Aasiassa ja Tyynenmeren alueella. Valtaosa työtä tekevästä lapsista työskentelee maataloudessa. Myös palvelualan työt ja tehdastyö ovat yleisiä. Lapsityöntekijöiden määrä on globaalisti laskussa.⁵⁷ Kaikilla alueilla (Saharan eteläpuolinen Afrika, Aasia ja Tyynenmeren alue, Latinalainen Amerika ja Karibia) on tapahtunut edistymistä lapsityövoiman torjumisessa vuodesta 2020 lähtien.

ILO määrittelee työntekijän minimi-ikäsi 15 vuotta. Köyhimmille maille ILO sallii myös 14-vuotiaiden työnteon. ILO:n määritelmän mukaan 13–15-vuotiaat (köyhimmissä maissa 12–14-vuotiaat) saavat tehdä kevyttä työtä, joka ei haittaa heidän koulunkäyntiään tai muuta kehitystä ja on lyhytkestoista.⁵⁸ Tällainen lasten tekemä työ tukee lapsen ja perheen hyvinvointia ja mahdollistaa rahallisesti esimerkiksi lapsen koulunkäynnin. Lapsilla ei kuitenkaan saa koskaan teettää vaarallisia tai raskaita töitä.

Kaikki lapsityö häiritsee lapsen kehitystä

Lapsityön voi jakaa kahteen luokkaan: haitallinen lapsityö ja vaarallinen lapsityö. Haitallinen lapsityö viittaa niihin työtä tekeviin lapsiin, joille työnteosta seuraa erilaisia negatiivisia vaikutuksia, kuten koulunkäynnin estymistä tai muuta sosiaalista, henkistä tai fyysistä haittaa. Haittoja aiheuttavat silloin muun muassa liian pitkät työajat, huonot työolosuhteet, riittämätön palkkaus, liian suuri vastuu nuorella iällä ja koulunkäynnin estyminen. Vaarallisella lapsityöllä tarkoitetaan sitä, että lapsilla teetetään työtä, joka heikentää vakavasti heidän terveyttään, häiritsee normaalia kehitystä tai vaarantaa jopa lasten hengen. Tällaisen työn pahimpia muotoja ovat lasten pakottaminen sotilaiksi, prostituutio ja pornoteollisuus, velkaorjuus ja pakkotyö, ihmiskauppa, salakuljetus (esim. huumausaineiden) ja muu laitton toiminta. Lapsityövoiman vaikutukset ovat joka tapauksessa kauaskantoiset ja tuhoisat: työ yleensä estää lapsen koulunkäynnin osittain tai kokonaan ja altistaa hänet riistolle myös myöhemmin elämässä.

Lapsityön suurin syy on köyhyys. Köyhissä perheissä lasten tulot saattavat olla tärkeät perheen toimeentulon kannalta. Lapsityö onkin hyvin monimutkainen ongelma. Lapsityön totaalinen kieltö parantaa harvoin lasten asemaa, sillä se ajaa lapset pimeisiin töihin eli entistä huonompiin työolosuhteisiin. Lapsityön kieltäminen ei auta, jos perheiden toimeentuloa ei tueta. On tärkeää vähentää eriarvoisuutta ja parantaa sosiaaliturvaa. Lapsityöläisiä tulisi auttaa tarjoamalla joustavia koulutusmahdollisuuksia työn ohella (aamupäiväkoulu, iltapäiväkoulu) sekä tietoa lasten oikeuksista. Koulutus on keskeinen tapa katkaista köyhyys kierre.⁵⁹

⁵⁷ Maailman työjärjestö ILO:n verkkosivut

⁵⁸ ILO:n sopimus nro 138 minimi-ikästä

⁵⁹ ILO:n verkkosivut

Vastuullisena kuluttajana voi vaikuttaa

Osa tuotteista, joita meille Suomessa myydään, on tuotettu lapsityövoimaa hyväksikäyttäen. Esimerkiksi kaakaon tuotannossa pelkäästään Norsunluurannikolla ja Ghanassa työskenteli vuonna 2020 1,5 miljoonaa lasta, joista 95 % teki vaarallista työtä (esim. altistuminen haitallisille torjunta-aineille)⁶⁰. Yksi tapa edistää lapsen oikeuksia ja toteuttaa globaalia vastuuta onkin toimia vastuullisena kuluttajana. Kaupassa voit kysyä tuotteiden alkuperästä ja antaa palautetta. Voit myös tuoda esiin, että sinulle kuluttajana tuotteiden eettisyydellä ja ympäristöystävällisyydellä on merkitystä. Yrityksiltä voi vaatia vastuullista toimintaa myös esimerkiksi allekirjoittamalla vetoomuksia.

Vastuullisesta tuotannosta kertovat merkit eli sertifikaatit kertovat, että tuote on valmistettu tiettyjä eettisiä ja ympäristöystävällisiä ehtoja noudattaen. Niistä tunnetuin on Reilun kaupan merkki (Fairtrade). Kun tuote on tuotettu Reilun kaupan kriteerien mukaisesti, sen tuottajat, viljelijät ja työntekijät saavat vähintään kestävän tuotannon kattavan takuuhinnan. Sen lisäksi tuottaja- ja viljelijäyhteisöt saavat Reilun kaupan lisää, jota voidaan käyttää yhteisöä hyödyttäviin hankkeisiin, kuten koulutukseen tai terveydenhuoltoon. Lapsityövoiman käyttö on kiellettyä, ja tuotannossa noudatetaan tiukkoja ympäristöstandardeja, joilla pyritään työntekijöiden ja ympäristön hyvinvointiin.⁶¹

⁶⁰ Cocoa Barometer

⁶¹ Reilu kauppa ry:n verkkosivut

6. Oppitunti

Oikeus olla tekemättä raskasta työtä

(2 x 45 min)

Tavoitteet

- » Ymmärtää, mitä lapsityöllä ja lapsityövoiman hyväksikäytöllä tarkoitetaan.
- » Pohtia, millainen työnteko sopii lapselle.
- » Hahmottaa lapsityön syy- ja seuraussuhteita.
- » Korostaa leikin ja vapaa-ajan merkitystä lapsen elämässä.

Oppitunti tiivistettynä

Kuudennella kaksoistunnilla käsitellään lapsityötä monipuolisesti. Ensin aiheeseen tutustutaan valokuvien avulla ja verrataan työtä tekevän lapsen tilannetta Suomessa 1900-luvun alussa ja Etelä-Aasiassa 2020-luvulla. Tutustutaan myös lapsityövoimaan liittyviin käsitteisiin tarkemmin ja hahmotetaan lapsityön syy-seuraussuhteita sekä pohditaan mahdollisia ratkaisuja. Sitten tutustutaan lasten vapaa-ajanviettoon ja leikkeihin eri puolilla maailmaa, ja pohditaan leikin ja turvallisen vapaa-ajan vieton merkitystä. Lopuksi vielä mietitään, mitkä ovat alakoululaiselle sopivia kotitöitä.

Oppitunnin rakenne

- » Lapset työssä (20 min)
- » Lapsityön syyt, seuraukset ja ratkaisut (25 min)
- » Vapaa-ajan merkitys (30 min)
- » Minun kotityöni (15 min)

Lapset työssä

(20 min)

Tavoitteet:

- » Oppia lasten tekemän työn erilaiset muodot ja ymmärtää niiden erot.
- » Ymmärtää, että lapsityö on ollut yleistä myös Suomessa.
- » Tehdä ja sanallistaa kuviin liittyviä havaintoja.

Menetelmä: VTS, kuvan ja kuullun tulkitseminen, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: Kuvat (materiaalipankista), Lasten tekemän työn kolme tyyppiä -dia (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Palauta ensin mieleen tuttuun tapaan turvallisemman tilan periaatteet.

Tarkastelkaa kahta kuvaa vuoron perään VTS-menetelmää käyttäen (ks. ohjeet s. [108](#)).

Laita sitten näkyviin kuvatiedoston kolmas sivu, jossa molemmat kuvat näkyvät rinnakkain. Kerro, että ensimmäinen kuva on Suomesta 1920-luvulta ja siinä on työntekijöitä tehdassalissa. Kuva on Museoviraston kokoelmista. Suomessa tuhannet lapset tekivät 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa raskasta ja vaarallista työtä erityisesti erilaisissa tehdastöissä ja puuvilla- ja pellavateollisuudessa⁶². Toinen kuva on pakistanilaiselta rakennustyömaalta vuonna 2025. Kuvassa näkyvä afganistanilainen lapsi on töissä sementtitehtaassa. Pakistanin 5–17-vuotiaista lapsista noin 10 % työskenteli lapsityössä vuonna 2018, Afganistanissa jopa 19 % vuonna 2023.⁶³

Keskustelkaa yhdessä:

- Millainen tunnelma kuvissa on?
- Miltä kuvissa esiintyvistä ihmisistä mahtaa tuntua?
- Mitä samaa kuvissa on?
- Mitä eroja kuvissa on?
- Miten lapsen oikeudet toteutuvat kuvissa?
- Miten 1920-luvun suomalaislasten tilanne eroaa nykypäivän suomalaislapsen tilanteesta? Miksi?
- Miksi lapset eivät enää nykyään joudu Suomessa tekemään heille haitallista työtä? Mikä siihen on johtanut?

Esittele materiaalipankista löytyvän dian avulla lapsityön kolme näkökulmaa: 1) kevyissä kotitöissä auttaminen ja isompien lasten tekemä lyhytaikainen työ kodin ulkopuolelle, 2) haitallinen lapsityö ja 3) vaarallinen lapsityö. Lapsi voi osallistua kevyisiin kotitöihin ja isommat lapset myös lyhytaikaiseen kevyeen työhön kodin ulkopuolella, ja sitä kautta lapsi oppiikin tärkeitä taitoja. Tällainen työ lapsen ikään sopivalla tavalla ei ole haitallista lapsityötä.

jatkuu... ➡

⁶² Ylen uutinen 2022

⁶³ UNICEF Data Warehouse, Afganistan

Kerro, että varsinainen lapsityö jaetaan kahteen luokkaan: **haitallinen lapsityö** ja **vaarallinen lapsityö**. Haitallinen lapsityö viittaa niihin töitä tekeviin lapsiin, joille työnteosta seuraa erilaisia negatiivisia vaikutuksia, kuten koulunkäynnin estymistä tai muuta sosiaalista, henkistä tai fyysistä haittaa. Haittoja aiheuttavat silloin muun muassa liian pitkät työajat, huonot työolosuhteet, riittämätön palkkaus, liian suuri vastuu nuorella iällä ja koulunkäynnin estyminen. Vaarallisella lapsityöllä tarkoitetaan sitä, että aikuiset pakottavat lapsen osallistumaan laittomaan toimintaan ja työhön, joka voi pahimmassa tapauksessa vaarantaa lapsen hengen. Lapsityövoiman vaikutukset ovat aina kauaskantoiset ja tuhoisat: työ yleensä estää lapsen koulunkäynnin osittain tai kokonaan ja vaikuttaa haitallisesti myös myöhemmin elämässä.

Kerro oppilaille myös, että onneksi lapsityö on kuitenkin vähentynyt maailmassa. Esimerkiksi hyvin monet järjestöt työskentelevät jatkuvasti sen eteen, että lapsityövoiman käyttö loppuisi kokonaan. Järjestöt järjestävät koulutusta ja vaikuttavat siihen, että maiden lait jatkossa kieltäisivät lapsityön ja että lain noudattamista valvottaisiin paremmin. Lisäksi esimerkiksi vaatteita ja elektroniikkaa tuottavia yrityksiä kannustetaan lopettamaan lapsityövoiman käyttö, ja samalla myös kuluttajia tiedotetaan lapsityöstä ja sen haitoista.

Lapsityön syyt, seuraukset ja ratkaisut

(25 min)

Tavoitteet:

- » Ymmärtää lapsityön syitä ja seurauksia.
- » Etsiä ratkaisuja lapsityöongelmaan.
- » Harjoitella loogista ajattelua ajatuskartan avulla.

Menetelmä: Ajatuskartta, ryhmätyöskentely

Tarvikkeet: Lapsityö-ajatuskarttapohja (materiaalipankista), taulukko ajatuskarttaan sijoitettavista sanoista (materiaalipankista), sakset

Tehtävän ohjeet:

Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmissä. Laatikka ajatuskartat lapsityöstä (ks. Ajatuskartta-menetelmän ohjeet s. 108). Jaa jokaiselle ryhmälle Lapsityö-ajatuskarttapohja ja -taulukko. Taulukossa on lueteltu sekaisin lapsityön syitä, seurauksia ja ratkaisuja kuvaavia sanoja. Pyydä jokaista ryhmää leikkaamaan taulukon laput irti ja ohjeista ryhmät lisäämään ajatuskarttaansa taulukon sanat. Oppilaiden tulee siis miettiä, mihin kohtaan ajatuskarttaa kukin taulukon asia kuuluu. Miksi lapset tekevät töitä (= syyt)? Miten työnteko vaikuttaa lasten elämään (=seuraukset)? Mitkä asiat voisivat auttaa pääsemään eroon lapsityöstä (= ratkaisut)?

Käykää lopuksi syntyneet ajatuskartat läpi aloittaen syistä ja päättyen ratkaisuihin. Miettikää yhdessä, miten ratkaisut oikeasti saataisiin aikaan. Kenen pitäisi tehdä ja mitä?

Pohtikaa myös, miten lapsityö liittyy meihin. Miten voimme itse varmistaa, ettemme osta sellaisia tuotteita, joiden tekemisessä on hyödynnetty lapsityövoimaa?

Vapaa-ajan merkitys

(30 min)

Tavoitteet:

- » Tutustua lasten vapaa-ajan viettoon eri puolilla maailmaa
- » Korostaa leikin ja vapaa-ajan merkitystä lapsen elämässä.

Menetelmä: lyhyihin teksteihin tutustuminen, ryhmäkeskustelu, opetuskeskustelu, leikki

Tarvikkeet: tekstit ja kysymykset (materiaalipankista), halutessa paperia ja kyniä

Tehtävän ohjeet:

Jaa oppilaat pienempiin ryhmään (3–5 henkilöä). Anna jokaisella ryhmälle yksi lyhyt teksti luettavaksi. Tehtävänä on lukea teksti läpi ryhmässä, keskustella tekstin ohessa olevista kysymyksistä sekä valmistautua jakamaan ajatuksiaan muille.

Tehtävässä verrataan eri puolilla maailmaa elävien lasten vapaa-ajan viettoja ja harrastuksia omaan vapaa-ajan viettoon. Oppilaat voivat halutessaan tehdä esim. ajatuskartan tekstin asioista ja esitellä sen muille. Pohdintakysymykset:

- Mitä samaa ja mitä erilaista lasten ja nuorten vapaa-ajan vietossa on verrattuna omaasi?
- Miksi leikkiminen ja mieluisa vapaa-ajan toiminta on tärkeää? Mitä kaikkea leikki ja vapaa-ajan toiminta tuo lasten ja nuorten arkeen yleensä? Entä juuri sinun arkeesi?

Keskustelkaa lopuksi yhdessä, miltä tuntui lukea artikkeleita ja oliko niissä jotain tuttua tai toisaalta yllättävää.

Lopuksi leikitään vielä yhdessä esimerkiksi kani-kani-leikki⁶⁴. Muodostetaan piiri, ja joku piirissä (vaikka opettaja) aloittaa olemalla ensimmäinen keskuskani. Keskuskani muodostaa käsillään/sormillaan pupun korvat itselleen. Hänen kummallakin puolella seisovat henkilöt ovat sivukaneja, jotka nostavat keskuskanista nähden ulomman kätensä suoraksi ylös. Kaikki kolme hokevat koko ajan nopeasti ”kanikanikanikani...”. Keskuskani valitsee seuraavan keskuskanin osoittamalla korvillaan jotain toista piirissä ja selkeästi ilmaisten vaihdon myös esim. äänenvoimakkuutta nostamalla ”kanikanikanikani...KANI”. Ensin voidaan harjoitella vähän aikaa, jotta kaikki pääsevät mukaan. Harjoituskierröksillä kukaan ei tipu pois leikistä. Sitten aletaan varsinainen leikki, jossa leikistä tippuu pois, jos tekee virheen eli ei huomaa olevansa keskus- tai sivukani tai muuten unohtaa toimia kuten kanien leikissä kuuluu.

Myös muut lyhyet, koko ryhmän kanssa yhdessä leikittävät hassutteluleikit sopivat tämän tehtävän loppuun hyvin.

Minun kotityöni

(15 min)

Tavoitteet:

- » Oppia ymmärtämään kevyiden kotitöiden merkitys
- » Pohtia, mikä on sopiva kotitöiden määrä ja millaisia kotitöitä itse voi ja osaa tehdä.

Menetelmä: Ryhmätyöskentely

Tarvikkeet: A4-kokoisia papereita, kyniä tai tusseja, kysymykset (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin. Kirjoita tai heijasta kysymykset taululle ja pyydä ryhmiä keskustelemaan niistä:

Kenelle kotityöt mielestänne kuuluvat? Miksi?

Onko kukaan tehnyt mitään kodin ulkopuolisia töitä? (harrastusseuran myyjäiset tms.)

Miltä erilaiset työt ovat tuntuneet? Mikä on ollut raskasta, mikä kivaa?

Pyydä jokaista oppilasta pohtimaan ensin itsekseen muutaman minuutin ajan, mitkä kolme kotityötä tekisi seuraavalla viikolla hyvällä mielellä. Mikä olisi kohtuullinen määrä kotitöitä? Ohjeista sitten ryhmiä kokoamaan kaikkien ryhmän jäsenten kotityöt yhdeksi listaksi paperille ja ripustamaan sen luokan seinälle. Kotitehtäväksi jää tehdä nuo kolme kotityötä ja raportoida tehdyt kotityöt kirjoittamalla tai piirtämällä. Muistuta, että on tärkeää viettää myös vapaa-aikaa!

